

Stora rovdjur ur ett samiskt perspektiv

Fredrica Degerman Lövdahl
Luspengymnasiet
Forskningsprojekt 300 p
Handledare: Camilla Sandström, Per-Daniel Liljegren

2005-05-08

Innehållsförteckning

	Sid.
1. Inledning	3
1.1. Bakgrund.....	3
1.2. Syfte/problemformulering.....	4
2. Metod.....	5
2.1. Kvantitativa och kvalitativa metoder	5
2.2. Kvalitativ metod.....	6
2.3. Intervjumetod och material	6
2.4. Urval.....	7
2.5. Avgränsningar	8
3. Teoretiska utgångspunkter.....	9
3.1. Ekocentrism/Antropocentrism	9
3.2. Erfarenhet – Direkt erfarenhet	10
3.3. Erfarenhet – Ekonomiska förluster	11
3.4. Avstånd till centralmakt och förvaltning	11
3.5. Personliga faktorer	12
4. Om renskötande och icke renskötande samers attityder till stora rovdjur	14
4.1. Attityder till stora rovdjur i Sverige	14
4.2. Ekocentrism/Antropocentrism	15
4.3. Erfarenhet – Direkt erfarenhet	16
4.4. Erfarenhet – Ekonomiska förluster	17
4.5. Avstånd till centralmakt och förvaltning	19
4.5.1. Rovdjursstammarna.....	20
4.5.2. Problemdjur	21
4.6. Personliga faktorer	23
4.7. Attityder	25
5. Analys	26
5.1. Vidare forskning	27
6. Sammanfattning	27
7. Källförteckning.....	28
8. Bilaga 1	30

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Människors förhållande till stora rovdjur och därmed också den förda rovdjurspolitiken är en komplex fråga. Samtidigt som många anser att Sverige, i enlighet med internationella konventioner, borde värna vargen, järven, björnen, lodjuret och kungsörnen, är det många som inte vill ha rovdjuren in på knuten. Undersökningar visar att ju närmare rovdjuren kommer människor desto mindre populära är de. Det betyder med andra ord att de som bor i städerna generellt sett är mer positiva till bevarandet av rovdjur jämfört med de som bor på landsbygden (Ericsson & Sandström, 2005).

Avståndet till rovdjuren är en faktor som kan förklara attityder till rovdjuren. En annan sådan faktor som enligt tidigare forskning kan förklara vår inställning till rovdjuren är direkta erfarenheter av rovdjur. Det kan antingen röra sig om personliga erfarenheter, dvs. att människor ser eller träffar på rovdjur eller att människors djur blir attackerade eller rivna av rovdjur. I det förra fallet kan erfarenheten vara såväl positiv som negativ, medan den i det senare fallet oftast är negativ. Djurägare, till exempel jordbrukare eller samer, brukar därför generellt antas vara mer kritiskt inställda till förekomsten av rovdjur jämfört med de som inte äger djur (Ericsson & Heberlein, 2002 s.15).

Trots att det saknas forskning på området är föreställningen om att samer är kritiskt inställda till rovdjur både när det gäller antalet rovdjur men också till den förda rovdjurspolitiken relativt väl etablerad. I den svenska litteratur som berör samers attityder till rovdjur framställs också rovdjuren som ett hot främst mot renskötseln (se till exempel Sikku & Torp, 2004). Samer är emellertid inte en enhetlig grupp utan består av såväl renägande som icke-renägande samer, vilket för övrigt är en av konfliktdimensionerna i Sametinget. När det gäller den renägande delen av den samiska befolkningen finns det, mot bakgrund av de negativa erfarenheter som rovdjuren innebär för renskötseln, skäl att tro att de också skulle vara kritiska till den svenska rovdjurspolitiken. Men vad anser de som har lämnat renskötseln bakom sig om rovdjuren? Eftersom tidigare forskning visar att människor som inte är direkt berörda av rovdjuren är mer positivt inställda borde det innebära att icke renägande samer har en annan inställning till rovdjur än de samer som äger renar.

1.2. Syfte/problemformulering

Syftet med den här uppsatsen är att utifrån en intervjuundersökning beskriva och analysera samers attityder till de stora rovdjuren, samt hur samer vill att rovdjuren ska förvaltas.

Uppsatsens syfte specificeras i följande frågeställningar:

- Hur skiljer sig erfarenheter av stora rovdjur mellan de renskötande och de icke-renskötande samerna?
- Hur skiljer sig attityderna till rovdjursförvaltningen mellan de renskötande samerna och de icke-renskötande samerna?
- Om attityderna till rovdjur skiljer sig mellan de intervjuade – vad beror det på?
- Vilket är det mest respektive minst accepterade stora rovdjuret?

2. Metod

2.1. Kvantitativa och kvalitativa metoder

Vetenskapliga metoder indelas i huvudsak i två olika kategorier, kvantitativa och kvalitativa metoder. Ur Rapporten och uppsatser s.31:

”Användningen av mätningar, kvantifiering med hjälp av matematik och statistik, har medfört att vissa metoder kommit att benämnas kvantitativa. Det är med andra ord sådana metoder som utmynnar i numeriska observationer eller låter sig transformeras i sådana. Hit hör exempelvis experiment, kvasiexperiment, test, prov, enkäter, och frågeformulär mm.

En annan grupp av metoder betecknas som kvalitativa och kännetecknas av att de inte använder sig av siffror eller tal. De inbegriper eller resulterar i verbala formuleringar, skrivna eller talade. Utsagor sker verbalt och instrumenten består av det traditionella ”ordet”. ” (Backman, 1998)

Det vanligaste sättet att studera människors åsikter kring olika fenomen är genom kvantitativa undersökningar till exempel attitydundersökningar. Korrekt genomförd kan man till exempel få svar på frågan om vad människor anser om de stora rovdjuren i Sverige eller till exempel de antalsmål rörande de olika rovdjuren som riksdagen har slagit fast. Man kan sedan med hjälp av så kallade socioekonomiska variabler få svar på vilken typ av människor som hyser olika attityder. Till exempel om det finns attitydskillnader mellan kvinnor och män, stad och land, yrkeskategorier osv. På så sätt kan man få en uppskattning om vad attityderna baseras på. Attitydundersökningar är emellertid komplicerade att utarbeta och dessutom relativt dyra att genomföra. Dessutom kan man inte på samma sätt som via till exempel djupintervjuer få svar på frågan vad olika åsikter kring de stora rovdjuren baseras på. Den kvantitativa metoden visar således vad människor anser, men jämfört med kvalitativ intervjuetodik visar den inte grunden som åsikterna baseras på.

De två kategorierna av metoder grundar sig på två olika vetenskapsteoretiska paradigmer. I det kvantitativa paradigmet försöker man på ett objektivt sätt se hur världen fungerar. Individerna sätts som observatörer till en redan given verklighet. I det kvalitativa paradigmet ser man världen ur en subjektiv vinkel, och intresserar sig för hur individen utifrån sina erfarenheter och kunskaper uppfattar omvärlden och beter sig i denna. (Backman, 1998)

I själva verket finns inga vattentäta skott mellan de två metoderna. Ofta används såväl kvantitativa som kvalitativa metoder i en och samma uppsats. I den här uppsatsen används emellertid i huvudsak kvalitativ metod eftersom avsikten är att beskriva och analysera samers attityder till de stora rovdjuren, samt hur samer vill att rovdjuren ska förvaltas.

2.2. Kvalitativ metod

När man använder sig av en kvalitativ metod vill man förstå vilka kvalitéer och egenskaper en företeelse har. Man vill sätta sig in i personers situationer för att förstå deras attityder och handlingar. Dessa metoder används ofta inom samhällsvetenskapliga och humanistiska ämnesområden. Det finns en rad olika kvalitativa metoder t.ex. fältstudier, deltagande observation samt djupintervjuer. I den här undersökningen används primärt delvis strukturerade djupintervjuer (Bjereld, Demker & Hinnfors, 2002 s.114).

2.3. Intervjumetod och material

Samtal förekommer överallt hela tiden. Det är ett sätt för oss att förstå varandra och sätta oss in i varandras uppfattning av världen. På samma sätt fungerar en forskningsintervju. En forskningsintervju är ett samtal där den intervjuade, (respondenten) ska förmedla sin världsbild. Dock är inte parterna i samtalet jämställda, som i ett vanligt samtal, eftersom forskaren för samtalet vidare och kontrollerar situationen. Forskaren har till uppgift att få respondenten att beskriva sin världsbild så tydligt som möjligt, med hjälp av frågor och följdfrågor, så att intervjun senare kan tolkas på rätt sätt. Steinar Kvale definierar forskningsintervjun så här:

”En intervju vars syfte är att erhålla beskrivningar av den intervjuades livsvärld i avsikt att tolka de beskrivna fenomenens mening.” (Kvale, 1997 s.13)

Även denna metod har emellertid sina nackdelar, under en intervju kan till exempel respondenten på olika sätt påverkas. Forskarens okunnighet och ovana kan göra att respondenterna inte svarar riktigt som de skulle ha gjort om de känt sig mer bekväma. Även om forskaren är rutinerad kan respondenten t.ex. bli påverkad av en inspelning av intervjun. Främst människor som inte är vana vid att bli inspelade påverkas då, blir nervösa och vågar kanske inte uttala sig lika starkt som vid ett vanligt samtal.

Jag har emellertid vinnlagt mig om att minimera eventuella störningsmoment under genomförandet av intervjuerna. Tre av intervjuerna genomfördes till exempel i hemmiljö och

en av intervjuerna skedde på respondentens arbetsplats. Respondenterna utlovades också anonymitet samt att de skulle godkänna utskriften från den bandade intervjun. Det visade sig dock uppstå ett problem i undersökningen. **Den yngsta icke-renskötande kvinnan satt med under intervjun med sin pappa dvs. den medelålders icke-renskötande mannen, innan hon själv blev intervjuad. Jag misstänker att hon kan ha tagit intryck av vad pappan sa och det har därför tagits i beaktande vid analysen av hennes intervju.**

För att uttolkningen av djupintervjuer inte ska utmynna i ett gissningsarbete krävs att intervjuerna baseras på teoretisk förståelse av det fenomen som studeras. Det betyder att de teoretiska utgångspunkter man utgår ifrån måste vara beprövade. Forskaren har emellertid, trots goda referenser, ett stort inflytande på hur intervjuerna tolkas. Det är därför nödvändigt att såväl metoden som de teoretiska utgångspunkterna är väl dokumenterade så att läsaren kan ta del av hur undersökningen genomförts och på basis av vilka teorier (Kvale, 1997).

Det material som använts i uppsatsen är primärt intervjuer samt offentliga dokument. Samtliga offentliga dokument som använts i denna undersökning är tillförlitliga källor och finns nedtecknade i källförteckningen.

2.4. Urval

Till grund för den här undersökningen ligger sex djupintervjuer. Tre icke-renskötande och tre renskötande samer, alla i olika åldrar, har tillfrågats. De icke-renskötande samerna representerar tre generationer samer i rakt nedåtgående led. De två äldsta renskötande samerna är också släkt, medan den yngsta renskötaren inte är släkt med någon annan respondent. Valet av respondenter grundas på teoretiska antaganden. Tidigare forskning har till exempel visat att tidigare erfarenheter av rovdjur, innehav av djur, ålder, kön osv. kan ha betydelse för attityderna till rovdjur. Respondenterna har således valts utifrån ett så vitt spektrum av variabler som möjligt inom respektive grupp. I så motto utgör det här en jämförande studie där de olika erfarenheterna inom gruppen samer antas ha betydelse för attityderna till rovdjur. (Se Tabell 1)

Det är vanligen svårt att finna ett urval som helt och fullt matchar de teoretiska antaganden som en samhällsvetenskaplig undersökning baseras på. Det är trots allt människor och inte till exempel framodlade bakterier i provrör som studeras. Det är därför möjligt att diskutera om urvalet kunde ha gjorts på ett annat sätt eller på basis av andra åtaganden. Till exempel hade även de renskötande samerna kunnat representera tre generationer i rakt nedåttigande led. De

hade också kunnat väljas mot bakgrund av årtionde när de är födda osv. Att urvalet inte till fullo svarar mot de teoretiska antagandena måste givetvis beaktas när materialet analyseras. Mot bakgrund av det urval som har gjorts i den här studien har emellertid ingen skevhet kunnat upptäckas.

Tabell 1 Respondenter

Renskötande	Intervjuperson nr.
Man 65+	1
Kvinna 30+	2
Man 15+	3
Ej renskötande	
Kvinna 75+	4
Man 45+	5
Kvinna 20+	6

2.5. Avgränsningar

Avsikten i den här uppsatsen är inte att dra några generella slutsatser kring samers attityder till stora rovdjur utan snarare att analysera i vilken mån det kan finnas attitydskillnader inom gruppen samer och i så fall vad de grundar sig på. Det kan i sin tur ligga till grund för vidare studier av samers attityder till rovdjur. Urvalet baseras, som nämnts tidigare, på det teoretiska antagandet att attityder är beroende av vilken erfarenhet man har till rovdjur, ålder, kön men också om man drabbas ekonomiskt av rovdjurens framfart. Jag har därför valt att intervjua samer i olika ålderskategorier, såväl kvinnor som män men också de som har sin utkomst av renskötsel respektive de som inte har det. Tidigare forskning har också visat att bostadsort har betydelse för attityderna till rovdjur (Ericsson & Heberlein, 2002 s.14-15). Man skulle därför ha kunnat förvänta sig att samer som är bosatta i storstäder skulle ha en annan attityd till rovdjur. I den här uppsatsen har jag emellertid valt att koncentrera forskningen kring samer som bor i samma område. Det är möjligt att resultatet hade blivit ett annat om jag också inkluderat samer som varit bosatt i till exempel Stockholm. Även om detta utgör en avgränsning i uppsatsarbetet kan man utläsa vikten av andra faktorer i och med dimensionen stad-land inte finns med.

3. Teoretiska utgångspunkter

Enligt Decker m.fl. ska samhällsvetenskapliga undersökningar rörande till exempel rovdjur i huvudsak ge kunskap om människors tankar och handling vad gäller naturen. Kunskapen är viktig för att nå flera olika mål, som till exempel att uppmuntra deltagande i aktiviteter i naturen, utbilda människor i förvaltning av naturen, minska konflikter mellan intressenter, och förutse intressenters beteende vid akuta problem. Mycket av förvaltningsintresset i undersökningar kommer från en vilja att förstå, förutse eller påverka människors beteende vid naturrelaterade problem. Det är i huvudsak två olika teoretiska ramverk som används för att förstå detta: kognitiva perspektiv och perspektiv som utgår från människors motivation. Den här undersökningen tar sin utgångspunkt i det kognitiva perspektivet, vilket innebär att man utreder hur olika bakgrunder, värden, ideologisk inriktningar mm. påverkar vårt sätt att bilda attityder till olika fenomen. Exempelvis skulle en viss politisk ideologi kunna kopplas till en viss uppfattning om förvaltning av naturresurser. Under rubrikerna nedan förklarar jag vilka värden som är relevanta för denna undersökning. Eftersom forskningen om samers attityder till rovdjur är bristfällig har teoretiska antaganden baserats på forskning om attityder till rovdjur som utförts på andra grupper av människor (Decker m.fl. 2001).

Vilka faktorer är det då som antas påverka attityderna till rovdjur?

3.1. Ekocentrism/Antropocentrism

Antropocentrism innebär en människocentrerad syn, man ser alltså främst på människans behov. På senare tid dvs. de senaste 20-30 åren har en ekocentrism växt fram, vilket innebär att man har en uppfattning om att människan och samhället ska styras utifrån ekosystemets förutsättningar (Strömberg, 2004 s.5 & Ingelhart, 1997). Denna förändring av världsbild kan tyda på en samhällsförändring. Att på detta sätt uppdelar människors syn på världen kan förutom de övriga faktorer som nämns förklara respondenternas attityder till rovdjur. Har man en mer ekocentristisk syn bör man ha en mer positiv attityd till rovdjur, eftersom man då anser att vi människor får anpassa oss efter de rådande situationerna i ekosystemet. Har man däremot en antropocentristisk syn bör man ha en mer negativ attityd till rovdjur. Detta eftersom det finns en konflikt människa och rovdjur emellan, där man anser att människan kommer i första hand och att naturen ska anpassas efter människan.

Ingelhart har kommit fram till att en större andel yngre människor har ekocentristiska värderingar jämfört med äldre människor. Han har även kommit fram till att kvinnors

värderingar inte förändras lika fort som män, vilket innebär att kvinnor skulle vara mer antropocentriska än män, i samma ålderskategori. Det har dock visats sig att bland ungdomar så är kvinnor mer ekocentriska än män.

Mot av bakgrund av det kan vi anta att de yngre respondenterna i denna undersökning skulle vara mer ekocentriska och därmed ha mer positiva attityder till rovdjur. Bland de fyra äldsta respondenterna antas kvinnorna ha ett mer antropocentriskt synsätt. Av de två yngsta respondenterna, som är ungdomar, kan vi däremot anta att den icke renskötande kvinnan är mest ekocentrisk och därmed har den positivaste attityden till rovdjur (Ingelhart, 1997).

3.2. Erfarenheter - Direktkontakt

Enligt tidigare forskning påverkas attityder till rovdjur av direkt erfarenhet av rovdjur (Ericsson & Heberlein, 2002). Direkt erfarenhet av rovdjur ger starkare och tydligare attityder. Eftersom respondenterna i denna undersökning bor i ett rovdjurstätt område, vilket ger större chans till direktkontakt till rovdjur, kan vi därför förvänta oss att de har starka uppfattningar om och attityder till rovdjur. Ju större negativa erfarenheter människor har av rovdjur desto mer negativa är de också till förekomsten av rovdjur. Det kan till exempel röra sig om att personens egendom, till exempel djur, blivit rivna eller dödade av rovdjur. Av de som intervjuats för den här studiens räkning skulle man därför kunna förvänta sig att de renskötande samerna är mer negativt inställda till rovdjur eftersom sannolikheten är större att de någon gång har drabbats av rovdjurens framfart än för gruppen icke-renskötande samer.

Man skulle också kunna förvänta sig att ålder har viss betydelse i det här fallet, särskilt när det gäller de renskötande samerna eftersom möjligheterna att de träffat på rovdjur är större ju längre tid som man har vistas ute i naturen. När det gäller de icke-renskötande samerna behöver det emellertid inte finnas något direkt samband mellan ålder och erfarenheter av rovdjur. Erfarenheterna kan ju till exempel bero på om man överhuvudtaget vistas mycket ute i naturen. Eftersom rovdjursstammarna har ökat under senare år kan yngre likaväl som äldre ha haft liknade möjligheter att stöta på rovdjur.

3.3. Erfarenheter - Ekonomiska förluster

Renägare drabbas direkt ekonomiskt av de stora rovdjurens förekomst, eftersom de till viss del livnär sig på ren. I Sverige ersätts de som drabbas av rovdjur dvs. boskaps- och tamdjursägarna, av staten som även betalar för förebyggande åtgärder t.ex. stängsel och skydds jakt (Naturvårdsverkets åtgärdsprogram nr 20-23). Idag ersätts samebyarna för varje rovdjurföryngring som inventeras i samebyns området, och för massdödad ren. Rennäringen

har uttryckt kritik mot systemet och då särskilt den del som rör rovdjursersättningen, eftersom ersättningen inte fullt ut täcker den beräknade förlusten, samt det merarbete som krävs för att återsamla de renar som rovdjuren skingrat. Om till exempel en ung vaja dödas av ett rovdjur innebär det inte enbart en förlust av vajan i sig utan även av de kalvar som vajan skulle ha fött om hon hade fått leva. Ersättningen täcker emellertid enbart en del av vajans köttvärde vid eventuell försäljning. Beräkningar visar att ca 30 % av alla renkalvar inte uppnår vuxen ålder till stor del på grund av rovdjursangrepp (Intervju 1). Något annat som också kritiserats av renägare är att summan som staten delar ut i ersättning till renägarna i landet inte ändras efter antalet föringringar. Om antalet rovdjursföringringar i landet ökar innebär det att det blir mindre ersättning per rovdjursföringring (SOU 1999:146).

Om ersättningssystemet hade varit mer till fördel för renägarna är det rimligt att anta att denna variabel inte alls varit lika starkt påverkande.

Rovdjuren utgör alltså ett ekonomiskt hot mot de renskötande samernas ekonomi. Icke-renskötande samer har däremot inga ekonomiska intressen i rovdjurens förekomst. Man kan därför utifrån denna variabel förvänta sig att de renskötande samerna i denna undersökning har en mer uttalad attityd till rovdjur än vad de icke-renskötande samerna har.

3.4. Avstånd till centralmakt och förvaltning

Överallt i Sverige finns förutsättningar för att rovdjur ska kunna leva. Rovdjur rör sig även över stora områden (Persson m.fl. 2004). Detta innebär att Sverige behöver ha en rikstäckande rovdjurpolitik. Samtidigt finns ett stort missnöje bland lokalbefolkning över att besluten tas över huvudet på dem och att deras inflytande är för litet (Ericsson & Heberlein, 2003). När riksdagen antog regeringens förslag till en "Sammanhållen rovdjurpolitik" år 2001 medförde det att lokala intressegrupper skulle få större inflytande och deltagande i förvaltningen. Samrådsgrupper infördes där representanter för olika intressegrupper nu diskuterar fram förslag. Naturvårdsverket införde ett nationellt råd, som har i huvudsaklig uppgift att behandla policyfrågor, inventeringverksamhet samt rovdjurstammarnas utveckling. Dessa grupper och råd är rådgivande när Naturvårdsverket skall arbeta för en sammanhållen rovdjurpolitik.

Eftersom avsikten med de regionala rovdjursgrupperna är att legitimera rovdjurspolitiken via ett ökat inflytande över förvaltningen är det rimligt att anta – givet att grupperna också får någonting att säga till om - att de organisationer som är representerade i gruppen också uppfattar förvaltningen som mer legitim (Persson m.fl. 2004).

I Västerbotten finns bland annat samebyarna och därmed även de renägande samerna representerade bland ett flertal andra särintressen. Allmänheten däremot är inte representerad på annat sätt än via länsstyrelsen. Det är därför rimligt att anta att de renägande samerna i den här undersökningen är mer positivt inställda till den nya förvaltningsformen jämfört med de icke-renägande samerna som inte är representerade på samma sätt.

Förvaltningen av rovdjur kan indelas i två övergripande delar, dels den som rör antalet rovdjur och var dessa rovdjur ska få etablera sig, dels den del som rör hanteringen av så kallade problemdjur, dvs rovdjur som på något sätt betar sig oacceptabelt i förhållande till människor. Med tanke på de olika intressen som respondenterna representerar kan man förvänta sig att det finns olika synsätt på såväl antalet rovdjur, var rovdjuren ska få etablera sig samt hur problemdjur ska hanteras (Persson m fl 2004).

3.5. Personliga faktorer

Tidigare forskning visar att sociala faktorer inverkar på attityder till rovdjur (Ericsson & Heberlein, 2002). Några av dessa faktorer är ålder, utbildning och kön. Vissa av de sociala faktorerna är inte så lätt att skilja på. Tex. är det svårt att säga om attitydskillnader kommer sig av skilda åldrar eller olika utbildningsnivå, eftersom utbildningen hela tiden förändras och de som har stor åldersskillnad även har stor skillnad i utbildning.

Ålder påverkar attityden till rovdjur i negativ riktning. Tidigare undersökningar visar att ju äldre man är desto mer negativ är man till rovdjur. (SOU 1999:146 s. 93 & Ericsson & Heberlein, 2002) Det bör alltså även förhålla sig så mellan de som intervjuats för den här undersökningens räkning.

Utbildning påverkar attityder till rovdjur i positiv riktning. Med det menas att ju längre utbildning man har desto mer positiv till rovdjur är man. En längre utbildning ger oftast även högre inkomst, vilket också genom tidigare undersökningar påvisats leder till positiva attityder till rovdjur (Ericsson & Heberlein, 2002). När det gäller utbildning har respondenterna i den här undersökningen såväl olika formell som informell eller praktisk utbildning. Det är emellertid oftast högskolestudier som visar sig ha ett samband med positiva attityder till rovdjur. I den mån det kan antas ha betydelse beaktas även denna variabel i analysen.

Kommentar [f1]: Lois sa något om detta..

Vad gäller skillnaden mellan kvinnors och mäns attityder till rovdjur, pekar tidigare undersökningar i olika riktningar (bl.a. Ericsson & Heberlein, 2002 & SOU 1999:146). Det är därför svårt att förutsäga hur resultatet i denna undersökning kommer att se ut. Även denna faktor kommer därför att beaktas i analysen.

Trots att dessa personliga variabler var för sig inte alltid har någon större betydelse, är detta viktiga faktorer som är viktiga att nämna.

Som den här genomgången har visat finns det en rad faktorer som kan påverka attityder till rovdjur. Som tidigare påpekats är inte utgångspunkten i denna undersökning att göra några generaliseringar, utan snarare att försöka förstå vad eventuella attitydskillnader grundar sig på. Trots det kan vi mot bakgrund av tidigare forskning förvänta oss att gruppen renskötande samer har en mer negativ attityd till rovdjur, men också mer positiva attityder till den nya rovdjursförvaltningen än de icke-renskötande samerna. De yngre respondenterna kan antas ha positivare attityder till rovdjur än de äldre och de äldre kan antas ha större erfarenhet. Nu ska vi se om respondenterna i denna undersökning följer dessa antaganden.

4. Om renägande och icke renägande samers attityder till rovdjur

4.1. Attityder till stora rovdjur i Sverige

Nyligen genomfördes inom ramen för forskningsprogrammet FjällMistra en stor attitydundersökning kring svenskarnas attityder till varg, björn, järv och lo. Resultaten visar att de allra flesta ställer sig bakom de mål för antalet rovdjur som riksdagen fastslagit. Målet för björnstammen uppnåddes redan under 2004 då antalet björnar uppskattades till 1000 djur. Stammarna av lodjur, järv och varg ska öka (Se Tabell 2).

Tabell 2 Antalet uppskattade djur 2004 respektive riksdagens mål för antalet djur

	År 2004	riksdagens mål
Björn	1000	1000
Lodjur	1200	1500
Järv	360	575
Varg	70	200

Källa: Naturvårdsverket

Det visar sig också att attityderna till de olika rovdjuren skiljer sig något. Som tabellen nedan visar tycker svenskarna att vargen är den mest skyddsvärda medan man inte är lika intresserad av att bevara järven. I Västerbotten är man mer intresserad av att anslå medel till bevarande av lodjur men också här är man mindre intresserad av att bevara järven jämfört med de övriga rovdjuren.

Tabell 3 Viljan att satsa på bevarande av en rovdjursart i förhållande till övriga stora rovdjur

	Järv	Lo	Björn	Varg
Sverige	20	24	24	25
Västerbotten	21	26	23	23
Skillnad	+1	+2	-1	-2

Källa: Ericsson & Sandström 2005

Undersökningen visar också att det finns vissa attitydskillnader till rovdjuren mellan stad och land. I Västerbotten som helhet är man till exempel generellt sett mer positiva till de antalsmål som riksdagen fastställt medan det i Västerbottens inland finns stora minoriteter som inte ställer sig bakom målen. Det betyder att kritiken mot rovdjuren är betydligt starkare i inlandet än vid kusten där de större städerna finns. Eftersom respondenterna i den här intervjuundersökningen samtliga är bosatta i västerbottens inland kan den allmänt sett mer kritiska inställningen till rovdjur ha betydelse även för dessa respondenter. Man kan därför

förvänta sig att det är andra faktorer än just bostadsort som kan förklara eventuella åsiktsskillnader mellan de intervjuade. (Ericsson & Sandström, 2005) .

4.2. Ekocentrism/Antropocentrism

Det ekocentristiska perspektivet innebär ett synsätt där människan ska anpassa sig till naturen. Människan utgör enbart en del av ekosystemet. Det antropocentriska synsättet däremot tar sin utgångspunkt i människan och till skillnad från det ekocentristiska synsättet anser man att naturen ska anpassa sig till människan. Det traditionella sättet att betrakta människans relation till naturen dvs. det antropocentriska synsättet har under senare år fått allt mer konkurrens av det ekocentristiska sättet att betrakta naturen.

Samtliga respondenter i undersökningen förutom en kan sägas ge uttryck för ett antropocentriskt synsätt. Alla, utom möjligen en av respondenterna, anser att rovdjuren bör finnas och att de fyller en funktion i naturen. Samtliga uttrycker emellertid att antalet rovdjur och var rovdjuren ska etableras bör anpassas till människor och till människors näringar, i det här fallet rennäringen.

Den yngsta av de icke-renskötande respondenterna har emellertid en delvis annorlunda syn på frågan.

”Jag tycker ju att de ska få finnas kvar. Det är ju självklart. De är ju en del av naturen och det måste ju finnas någonting som äter upp andra djur också, för annars blir det ju för mycket av annat kanske. Det är ju naturens gilla gång, det måste få ha sin gång. Vi får inte lägga oss i allt för mycket heller. Vi måste akta oss för det, men självklart ska vi ju inte bli hotad av dem och det är ju det viktigaste.”(Intervju 6)

Enligt respondenten är bevarandet av rovdjur en självklarhet. Rovdjuren fyller en viktig funktion i ekosystemet. Naturen måste få sköta sig själv utan att människan lägger sig i alltför mycket. Utsagan kan tolkas som ett ekocentristiskt synsätt på naturen och människans förhållande till djuren. Att synsättet enbart delvis är annorlunda jämfört med de övriga respondenterna beror på den sista meningen i citatet som snarare kan tolkas som antropocentriskt än ekocentristiskt. Att naturen måste få ha sin gilla gång får inte leda till att människorna hotas.

Att just den yngsta kvinnan har den mest ekocentriska synen motsvarar Ingleharts teorier som just menar att unga kvinnor har de mest ekocentriska synsätten. Vi har tidigare även nämnt att man borde ha en positivare attityd till rovdjur om man har ett ekocentristiskt synsätt, varför vi också kan anta att den yngsta kvinnan har den positivaste attityden till rovdjur.

4.3. Erfarenheter – Direktkontakt

I Västerbottens fjäll och inland där samtliga respondenter som ingår i den här undersökningen är bosatta finns såväl järv, björn, kungsörn och lodjur, samt någon enstaka förbiströvande varg. Hur skiljer sig då erfarenheterna kring rovdjuren mellan de som intervjuats?

Samtliga har på något sätt kommit i kontakt med rovdjur antingen direkt eller genom att se spår. Den som har mest erfarenhet av rovdjuren är den äldsta renskötande sammen som, förutom att han sett samtliga rovdjur, också jagat rovdjur i syfte att skydda sina renar.

”Jag har vuxit upp med rovdjuren kan man gott säga. Det är ju i och med att jag varit renskötare i hela mitt liv... Och så är det ju det att jag i ungdomens dagar varit jägare på de här. Och då fick jag ju mycket erfarenhet av hur rovdjuren betedde sig.” (Intervju 1)

Sin första erfarenhet av de fyra största rovdjuren hade han när han var 13 år gammal och såg spår av varg. I sin ungdom var han också med och jagade björn för att skydda sin renhjord och sköt också sin första björn när han var 14 år. Den första erfarenheten han har av lodjur fick han när han var 14 eller 15 år gammal, då han var ensam getare för renhjorden och lön dödade 14-15 renar. Att det inte alltid är så lätt att skilja på spår av de olika rovdjurens visar följande anekdot.

”Jag blev så förfärad av det där så jag åkte iväg. På den tiden var det fem kilometer till närmaste telefon. Jag ringde upp och sa: jag har fått en björn hit, så nu måste ni komma. Dom kom dagen efter med alla möjliga sorts redskap och bössor, men då visade det sig att det var ju lön som hade varit där.” (Intervju 1)

När han var i trettioårs åldern sköt han den första järven som kom till samebyn. Detta skedde under den tid då det fortfarande var lovligt att skjuta järv, vilket förändrades 1969 (Ahlén & Tjernberg, 1996). Erfarenheterna av rovdjur i nuläget rör sig bland annat om inventering av till exempel lodjur regelbundet och ett stort intresse för rovdjursfrågor.

Den renskötande kvinnans erfarenheter av rovdjur består av såväl rivna renar, spår som direktkontakt. Till skillnad från den äldre renskötande sammen har hon emellertid inte jagat rovdjur vilket kan förstås med utgångspunkt från att jakten på lo och björn endast finns i liten utsträckning och att jakt på varg och järv förbjöds på 1960-talet.

”Jag har hela tiden haft kontakt med rovdjuren, genom rivna renar, spår och så jag har sett dem på håll.” (Intervju 2)

Den yngsta renskötande sammen men också den yngsta icke-renskötande sammen har främst sett spår av rovdjur.

”Det ser man ju lite nu och då när man är ute. När man är ute och skotrar kan man ju se att ”där har det ju gått någonting”. (Intervju 6)

Av de intervjuade icke-renskötande samerna är det främst den 45 åriga mannen som har kommit i kontakt med rovdjur.

”Jag har sett både kungsörn, lodjur, björn och järv och spår efter varg.” (Intervju 5)

Hans mor har främst sett spår av rovdjur eller rovdjur till exempel från bilen eller något enstaka exemplar som strövat förbi husen.

”Lodjur har jag sett på landsvägen. När man har kört bil, då kan de ha sprungit över vägen. Det har jag sett ett par gånger. Järven har jag ju sett här nere på gården. Han kom ända ner till husen här. Så han har jag sett flera gånger, på vintern, inte på sommarn. Däremot har jag ju inte sett någon björn. Han finns här säger dem som går i skogen. Och varg tror jag ju inte att det finns än så länge här.” (Intervju 4)

Samtliga respondenter har kommit i kontakt med rovdjur på olika sätt. Om man lägger samman de renskötandes erfarenheter och jämför dessa med de sammanlagda erfarenheterna hos icke-renskötande samerna har de renskötande samerna större erfarenhet av rovdjur. Mot bakgrund av tidigare forskning är det därför rimligt att anta att de renskötande samerna är mer kritiskt inställda till rovdjuren än de icke-renskötande samerna. Dock beror den större erfarenheten hos renskötarna nästan enbart på att den äldsta renskötaren har mycket större erfarenhet än de andra respondenterna, därför kan vi inte dra sådana drastiska slutsatser. De renskötande samerna har dock mer negativa upplevelser av rovdjur genom rovdjursrivna renar och kan därdigenom antas vara mer kritiskt inställda till rovdjur.

4.4. Erfarenheter - Ekonomiska förluster

Det kan emellertid finnas andra faktorer som också påverkar de renskötande samernas inställning till rovdjuren. En sådan faktor är de ekonomiska förluster som renskötare drabbas av när rovdjur livnär sig på renar. Precis som det står i *Slutbetänkandet av rovdjursutredningen* (SOU 1999:146 s.89-90) har även respondenterna i denna undersökning påpekat att renskötarna påverkas negativt av rovdjurens förekomst och att rovdjuren därför bör minska i antal eller åtminstone fördelas annorlunda över landet. Här nämner den äldsta renskötande mannen även att ersättningen för rovdjursföryngring och massdödade renar är för låg.

”Ja, negativt är ju det att vi har en rennäring och det är ju den vi lever på, det är ju företag det här. Och det är en konkurrens med rovdjuret. Det är väl det negativa jag känner och som i vår sameby har vi ju så otroligt mycket rovdjur. Vi har väl mest rovdjur inom Sverige, enligt inventeringar ... Och sen så tycker jag att länen ska ju dela på det här så att inte Västerbotten får så himla mycket och kanske ett annat län mindre. Det är ju mest de här renskötellänen som ska ha rimliga rovdjursstammar... Ersättningen är ju för låg.” (Intervju 1)

De icke-renskötande samerna visar stor förståelse för de renskötande samerna och den skada som rovdjuren åsamkar rennäringen. Den äldsta icke-renskötande kvinnan relaterar tillbaka till sin egen barndom då föräldrarna livnärde sig som jordbrukare, men också till de kärva ekonomiska förhållande som råder i fjällvärlden.

”Det var en kamp för att få ha kvar sina djur och kunna överleva. Och då tycker jag att de som vill bo kvar här i fjällvärlden ska få ha sina djur i fred... jag förstår folk som, och det tror jag alla gör, som arbetar med någonting de ska leva på, tamdjur och så kommer det nåt sånt där rovdjur in i deras djur då.” (Intervju 4)

Även den medelålders icke-renskötande mannen visar stor förståelse för renskötelsens förutsättningar och konsekvenserna för renskötelsen av dagens rovdjurspolitik.

”Men det får ju inte vara så att t.ex. de stackars renskötare som fortfarande finns kvar ska hålla skafferi åt de här rovdjuret. Det går ju inte, det tycker jag inte. För ur renskötarens perspektiv är det omöjligt att ha en massa rovdjur inne i renhjorden. Det går inte helt enkelt ... Nej, sen har de en ersättningspolitik som inte liknar någonting. Så därför kan de lika gärna ha samebyarna att föda dem för det kostar dem nästan ingenting ändå.” (Intervju 5)

Den yngsta icke-renskötande kvinnan har en lite annorlunda syn på renskötelsen jämfört med sin pappa och farmor. Hon menar att det är mindre acceptabelt om ett rovdjur tar andra boskap än renar.

”Renar är ju också boskap, men de är ju lite mer frigående. Det är ju svårt att de inte stöter på något rovdjur när de är ute i naturen, medan kanske en hund, eller ett får är lite mer på samma ställe hela tiden. Så jag tycker det är värre om de kommer så nära så att de kanske dödar ett får än att de dödar en ren när de är ute mellan fjällen. Det är lite skillnad tycker jag.” (Intervju 6)

Samtliga respondenters attityder, både de renskötande samernas och de icke-renskötande samernas attityder verkar påverkas av att boskapsägare, framför allt renägare, drabbas ekonomiskt av rovdjurens förekomst. Tydligt känner de icke-renskötande samerna ett starkt band till boskapsägare och har stor förståelse för deras verksamhet.

4.5. Avstånd till centralmakt och förvaltning

Av de som intervjuats för den här undersökningens räkning är det endast de renskötande samerna som har något inflytande i den nya rovdjursförvaltningen. Innebär detta några skillnader i attityder till förvaltningen?

Den äldsta renskötande mannen är väl insatt i den nya förvaltningen och verkar positiv till den. Enligt honom är det ett bra instrument som kan gynna olika grupper som påverkas av rovdjuren, men påpekar även att systemet är nytt och inte har kommit igång riktigt än.

”Jag tycker det är ett bra instrument att vi får resonera. Men som sagt så är det tidigt skede att säga vad det är.” (Intervju 1)

Den renskötande kvinnan känner även till den nya förvaltningen. Hon är däremot mer misstänksam till den och ifrågasätter om naturvårdsverket verkligen kommer att lyssna till vad de lokala intressegrupperna diskuterar fram. Hon uttrycker även en känsla av avstånd till centralmakt. Hon menar att makthavarna har mer förståelse för storstadsbor eller de som bor i södra och mellersta Sverige än för fjällbor.

”Så fort det kommer en björn mot Stockholm kallas den problemdjur och skjuts, men om en björn är i samhällena här runtomkring, är det ingen som bryr sig om. Ni har ju så stora fjäll där ingen behöver se dem”. ” (Intervju 2)

Här påpekar hon även hur svårt det är för renägarnas representanter att framföra sina åsikter i samrådsgrupperna, eftersom det handlar om renägarnas egna ekonomi.

”Det är svårt för en representant för rennäringen att framhålla sina intressen i en grupp där man ska försvara sin egen plånbok. Det rovdjuren gör mot rennäringen är ju som att jag skulle gå in på ditt konto och ta av dina pengar varje månad.” (Intervju 2)

Den yngsta renskötande mannen är däremot inte insatt i rovdjursförvaltningen och har därför inga starka åsikter om denna. Den äldsta icke-renskötande kvinnans kunskap om rovdjursförvaltningen är svår att klarlägga. Hon påpekar dock att boskapsägare ska ha mer bestämmanderätt än övrig lokalbefolkning.

”De som lever på tamdjur måste då få bestämma mer än andra människor gör som inte har tamdjur. Det är ju en naturlig sak.” (Intervju 4)

Den icke-renskötande mannen känner till den nya förvaltningen, det är dock svårt att uttyda hur väl. Han är väldigt negativ till den och tror inte att samerna kommer att få mer inflytande över rovdjurspolitiken. Här uttrycker han en känsla av avstånd till centralmakt. Han menar att det förr i tiden till större delen var de som bodde i norra delen av Sverige som själva bestämde

hur de ville förvalta rovdjuren. Han menar att de som nu bestämmer bor på andra platser i landet och känner därför inte till förhållandena i norrland på samma sätt som de som förr bestämde. Han menar även att dagens beslutstagare har mycket större förståelse för jordbrukare än för samer.

"Men nu, nu bor det så många andra människor här och de som bestämmer bor Gud vet vars och har inte förståelse för rennäringens och tamdjurens bästa i denna del av Sverige. Om storbönderna i södra Sverige fick hundratals kanske tusentals djur rivna och ihjälpinade av rovdjuren då minsann skulle det bli annat ljud i rovdjursbestämmarnas skällor. Nu är det bara några "samer" som blir lidande å det är inte så farligt i deras verklighet." (Intervju 5)

Den yngsta icke-renskötande kvinnan känner inte till den nya rovdjursförvaltningen. Inte heller hon tror att samerna genom denna kommer att få mer inflytande. Hon tror att acceptansen för rovdjur skulle öka hos de flesta samer om de fick mer inflytande över rovdjursförvaltningen, dock inte hos dem som inte på något sätt accepterar rovdjur.

"Om de får vara med och bestämma hur många som ska få leva och så där, så är det klart att bland en stor del av samerna skulle säkert acceptansen öka men det är ju en del som inte alls vill ha dem överhuvudtaget och de kommer fortfarande stå fast vid sitt tycke." (Intervju 6)

Av de intervjuer där det går att uttyda attityden till den nya rovdjursförvaltningen är det endast en som är positivt inställd till förvaltningen, vilket är den äldsta renskötande mannen. De tre övriga dvs. den renskötande kvinnan och de två yngsta icke-renskötande samerna är negativa till den nya rovdjursförvaltningen, vilket till viss del bekräftar vår hypotes om att de icke-renskötande samerna skulle ha mer negativa attityder till förvaltningen än de renskötande samerna. Anledningen skulle i så fall kunna vara att de icke-renägande känner ett större avstånd till centralmakt. Dock har endast en av de icke-renskötande samerna uttryckt en känsla av avstånd till centralmakten, vilket var den icke 45 åriga mannen. Även den renskötande kvinnan gav uttryck för en sådan känsla, vilket hon var ensam om bland de renskötande samerna.

4.5.1. Rovdjursstammarna

Vi har nu sett att även de icke-renskötande samerna påverkas av rovdjurens påverkan på boskapsägarnas ekonomi. Stämmer då antagandet att renägarna borde vara mer negativa till målet för antalet rovdjur som riksdagen satt upp?

De två äldsta renskötande samerna och de två yngsta icke-renskötande samerna anser att målen för samtliga stora rovdjur är för höga. Den äldsta icke-renskötande kvinnan håller med

om att målen för järv, varg och björn är för höga, men är osäker vad gäller lodjur eftersom hon inte tror att dessa skapar lika stora problem för renskötelsen.

”Nej, inte vargen usch nej. Jag tror inte det ska finnas så mycket järv heller för han är svår, åtminstone för renägarna i alla fall... Men som lodjur... ja, det är klart det är ju ett rovdjur det också. Det kanske ändå inte är som järven och vargen, det är det ju inte, det tror jag inte.” (Intervju 4)

Den yngsta renskötande samens tror att riksdagens mål är rimliga och påpekar att målen gäller för hela Sverige. Han menar dock att det inte får finnas fler vargar i renskötelsesområdet.

”Jag vet inte riktigt, men det låter väl rimligt om det är hela Sverige, så tror jag väl det går bra.” (Intervju 3)

De två medelålders respondenterna dvs. den renskötande kvinnan och den icke-renskötande mannen ställer sig frågan var rovdjuren ska leva och tillsammans med den äldsta icke-renskötande kvinnan anser de att rovdjuren även måste få finnas i södra Sverige. Mannen menar här att rovdjuren som alternativ till ren kan leva av jordbrukarnas boskap.

”Nja, vars ska de bo? Vars ska de vara? De kan ju lika gärna vara i södra Sverige med EU-böndernas kräk där. För där får de ju sig också mat...” (Intervju 5)

Den äldsta renskötaren anser också att rovdjuren ska vara mer jämnt fördelad, men påpekar då främst fördelning mellan länen.

”Nej, jag tycker ju att de har höjt de här målen alldeles för högt, inom renskötellänen. Och sen så tycker jag att länen ska ju dela på det här så att inte Västerbotten får så himla mycket och kanske ett annat län mindre. Det är ju mest de här renskötellänen som ska ha rimliga rovdjursstammar.” (Intervju 1)

Samtliga respondenter utom den yngsta renskötande samens är överrens om att målen för antalet järvar, vargar och björnar är för höga. Den äldsta icke-renskötande kvinnan är osäker till målet för antalet lodjur. Den yngsta renskötaren anser att målen är rimliga, men påpekar att det inte får förekomma fler vargar i renskötelsesområdet. I de här undersökningen är alltså den sammanlagda attityden till riksdagens mål hos renskötare positivare än den sammanlagda attityden hos de icke-renskötande samerna.

4.5.2. Problemdjur

Problemdjur är rovdjur som på något sätt betar sig oacceptabelt i förhållande till människor. Hur dessa ska behandlas kan finnas oenighet om. Respondenterna är ganska överrens om rovdjursstammarna. Är de även överrens om denna del av förvaltningen?

Den äldsta renskötande mannen anser att för att ett rovdjur ska kallas problemdjur ska rovdjuret orsaka massdöd på ren. Beslutet om åtgärd av djuret skall snabbt komma från länsstyrelsen och åtgärden ska då vara att avliva djuret, helst med hjälp av helikopter.

”Det ska vara en effektiv jakt på dem. Jag skulle vilja ha direkt helikopterjakt på dem, för att det ska vara lätt att avliva. Det ska inte vara jakt, utan det här är ett avlivande av rovdjuret. Det ska inte kallas jakt. Beslutet ska fattas på en dag och det ska inte ta en månad innan beslutet kommer.” (Intervju 1)

Den renskötande kvinnan anser att ett rovdjur ska kallas problemdjur redan när det skingrar och dödar renar. Även hon menar att beslutet ska gå fort, att det är länsstyrelsen som ska fatta detta beslut och att djuret ska avlivas.

Den yngsta renskötande mannen menar att ett rovdjur är ett problemdjur när det anfaller människor och orsakar massdöd på boskap. Han tar inte upp någon speciell beslutstagare, men påpekar att de utsatta ska få vara med och bestämma. Han anser att man kan flytta djuret, dock ska det avlivas om det anfallit människor.

”Ja, det är väl bara att skjuta den. Eller frakta, eller nej inte om den anföll människor... Jag menar de måste ju höra sig för med dem som bor nära tycker jag. De som har upplevt det och utsätts för det. Tycker jag också. De måste ju få vara med och bestämma. Om dom vill ha det där.” (Intervju 3)

Både den äldsta icke-renskötande kvinnan och hennes son är ganska överrens med den renskötande kvinnan och menar att ett rovdjur ska åtgärdas om det skadar och dödar boskap. De anser då att djuret skall avlivas och beslutet skall tas av myndigheter tillsammans med berörda människor. Den äldsta icke-renskötande kvinnan påpekar att de som arbetar åt myndigheter har till uppgift att förstå människor i samhället. I det här fallet förstå tamdjursägarna när myndigheten beslutar om åtgärd ska tas för problemdjur.

”Det måste de ju bestämma de som är myndigheter, som vet vad det där gör för den privatpersonen som blir utsatt för sånt. De som är myndighets personer de måste ju förstå. De är ju till för att förstå människor, hur de har det. Det är ju ett stort problem för dem som har tamdjur, att bli utsatt för något sånt där. Det förstår väl alla skulle jag tro.” (Intervju 4)

Som tidigare nämnts har den yngsta icke-renskötande kvinnan andra åsikter vad gäller rennäringen än sin pappa och farmor (under rubriken Ekonomiska förluster). Hon anser inte att rovdjuret är ett problemdjur när det dödar renar eftersom dessa är mer frigående. Däremot menar hon att det är ett problemdjur om det hotar människor eller dödar andra sorts boskap. Hon håller med om att avlivning är ett alternativ, men tycker också att man kan flytta rovdjur till djurparker. Beslutet anser hon ska tas av myndigheter och utsatta.

”De som är drabbade och så måste man ju ha med myndigheterna också. Så att man inte gör någonting olagligt... Antingen får man ju skjuta dem eller kan man kanske ta dem till ett zoo eller någonting, djurparker.” (Intervju 6)

Respondenterna är ganska övverrens även om problemdjur. Det beteende som samtliga respondenter anser vara oacceptabelt och därmed kräva åtgärd är om ett rovdjur dödar boskap. Därimot håller inte den yngsta icke-renskötande kvinnan med om att renar hör till dessa boskap. De två yngsta respondenterna påpekar även att ett rovdjur som utövar hot och anfall mot människor är ett problemdjur.

Samtliga respondenter menar att problemdjuret ska avlivas. De två yngsta menar dock att det finns alternativ, som att flytta djuret till annat område eller till djurparker.

På frågan vem som ska besluta om åtgärd är befogat, svarade alla icke-renskötande samer att en myndighet tillsammans med den eller de utsatta ska besluta om detta. De tillsammans med den yngsta renskötande samens betonade vikten av att de berörda personerna ska ha något att säga till om. De två äldsta renskötande samerna svarade att länsstyrelsen borde bestämma. Skillnaden mellan de renskötande och de icke-renskötande samerna är inte stor, skillnaden ligger endast i vem de vill ska besluta om problemdjur. Den största skillnaden är mellan de två yngsta respondenterna och de äldre.

4.6. Personliga faktorer

Skiljer sig attityderna mellan respondenterna på samma sätt genom personliga faktorer som tidigare forskning visat?

Precis som tidigare undersökningar visat har även de yngre respondenterna i denna undersökning positivare attityder till rovdjur än vad de äldre respondentera har. Detta syns tydligast hos de icke-renskötande samerna där den minst positiva är den äldsta kvinnan och den mest positiva är den yngsta kvinnan. Hos de renskötande är det endast den yngsta mannen som verkar tydligt mer positiv än de två äldre samerna. Han menar att det positiva med att leva i närhet med rovdjur är att de ser till att hålla nere stammarna av bytesdjur. Antagligen var han även på väg att påpeka att det inte är bra när rovdjuren tar renar som bytesdjur, eftersom renskötarna själva ser till att stammen håller lagom nivå.

”Dem ska väl förstås hålla efter så att det inte blir för mycket av djuren. Men om man då ser just renar tycker jag ju inte... jag menar, vi slaktar ju själv dem, då det blir för mycket. De tar ju andra djur också förstås och det är ju bra.” (Intervju 3)

Eftersom tidigare forskning pekat i olika riktningar vad gäller kvinnor och män, så har inga antaganden utifrån det gjorts. I den här intervjuundersökningen är de sammanlagda erfarenheterna av rovdjur hos kvinnorna mindre än de sammanlagda erfarenheterna hos männen, vilket skulle innebära att kvinnorna skulle ha en mer positiv syn på rovdjur än männen.

De som är uppväxt i jordbruksfamilj eller renskötarfamilj påverkas tydligen mer av kunskap i form av muntliga berättelser. De två äldsta renskötarna påpekar att de inte bara får kunskap från familjen utan även från resten av samebyn.

”Av den kunskapen jag har, har väl inte föräldrarna lärt mig så mycket. Jag var ju med den gamla renskötande stammen och fick höra mer och mindre om hur skadan kunde bli och den erfarenheten fick man ju.” (Intervju 1)

Den äldsta icke-renskötande samnen har växt upp i en familj som livnärde sig på jordbruk och påverkades på ungefär samma sätt som de renskötande samerna. Hon tror själv att hennes attityder påverkats mycket av de personer som omgav henne under hennes uppväxt.

”Och det kanske sitter i mig från att, jag är ju inte född här utan jag är född i Norge och mina föräldrar var bönder. Men däremot minns jag inte till personligen där heller nå rovdjur. Men de berättade mycket som hade varit, dem som var vuxna då jag växte upp. De har ju varit med och tagit död på björn och på... ja varg också.” (Intervju 4)

Den yngsta icke-renskötande kvinnan påpekar att hon lärt sig mycket om rovdjur av att ta jägarexamen, och den utbildningen fanns inte när generationerna före växte upp.

”Det är väl från mina föräldrar och så har man ju gått jägarexamen. Det gjorde aldrig pappa. Då har man ju fått läst lite om dem och så, och hört berättelser och så.” (Intervju 6)

4.7. Attityderna i undersökningen

Enligt de teorier som tagits upp skulle de renskötande samerna ha mer negativa attityder till rovdjur än de icke-renskötande samerna. Denna undersökning visar dock att det inte behöver vara så. Bland de respondenter som intervjuats för den här undersökningens räkning var den äldsta icke-renskötande kvinnan mest negativ.

”Nej, Jag tycker inte alls vi ska ha dem. Nej, inte som de där djuren. Då ska de i så fall ha dem på en plats där det inte finns tamdjur. Och ha dem under kontroll, för jag förstår inte vad de ska vara till.” (Intervju 4)

Vidare så var inte heller de renskötande samerna sammantaget mer negativa jämfört med de icke-renskötande samerna, utan uppfattningarna var väldigt lika. De två yngsta respondenterna dvs. den yngsta renskötande mannen och den yngsta icke-renskötande kvinnan hade dock de mest positiva attityderna. De var de enda som kunde nämna något positivt med att leva i närhet med rovdjur. Den yngsta icke-renskötande kvinnan menar att trots att hon har respekt för rovdjuren, så tycker hon det är kul att se dem, eftersom de är vackra.

”De är ju ståtliga djur. De är ju vackra. Det är ju samtidigt kul att se, men man har ju respekt för dem.” (Intervju 6)

Det rovdjur som samtliga respondenter har minst acceptans för är vargen. De renskötande samerna har spridda meningar om vilket rovdjur som de har störst acceptans för. Det verkar som att de icke-renskötande samerna har ett speciellt förhållningsätt till björnen. Alla tre svarade att björn var det rovdjur de hade störst acceptans för.

”Om nu alla skulle bort men jag skulle välja en som skulle vara kvar. Nu måste jag tänka... Jag skulle faktiskt välja björn. Björn skulle få vara kvar. Det är som en känsla, förstår du, med björn. Det är inte så gott att förklara just det, men björn väljer jag i alla fall.” (Intervju 5)

Detta kan möjligen förklaras med att björnen i samisk religion är helig. (<<http://www.saami.info/religion/>>) Trots att den äldsta icke-renskötande kvinnan visar mycket negativa attityder till rovdjur beskriver hon här björnen som vacker och kung över de andra rovdjuren.

”Personligen måste jag säga att björn, det känns dumt att säga, men det är ett vackert djur, det är som ett djur som är kung över de andra rovdjuren tycker jag. Men det får ju inte bli så mycket av dem så att han blir till skada för människorna som ska leva och bo i landet här.”(Intervju 4)

5. Analys – slutsatser

Samtliga respondenter i denna undersökning ansåg att det minst accepterade rovdjuret är vargen. Bland de icke-renskötande samerna är björn det mest accepterade rovdjuret. Bland de renskötande samerna råder dock spridda meningar om vilket det mest accepterade rovdjuret är.

Generellt sett är det svårt att uttyda attityder, även i den här undersökningen har det varit det. Rovdjursförvaltningen är nyligen etablerad och många känner inte till den, därför är det också många som har svårt att bilda sig någon uppfattning om den. Av de intervjuer där det går att uttyda attityden till den nya rovdjursförvaltningen är det endast en som är positivt inställd till förvaltningen, vilket är den äldsta renskötande mannen. Den renskötande kvinnan och den icke-renskötande mannen är negativa till den nya rovdjursförvaltningen och uttrycker även en känsla av avstånd till centralmakten. Den yngsta icke-renskötande kvinnan uttrycker sig också negativt till den nya förvaltningen. Utifrån det begränsade resultatet är renskötarna mer positiva till den nya förvaltningen än de icke-renskötande. En spekulation är att det finns en förklaring i att renskötarna finns representerade i förvaltningsgrupperna och därmed har inflytande, vilket inte icke renskötande samer har.

I den här undersökningen är de sammanlagda erfarenheterna hos de tre renskötande samerna större än hos de tre icke-renskötande samerna. Dock beror den större erfarenheten hos renskötarna nästan enbart på att den äldsta renskötaren har mycket större erfarenhet än någon annan respondent, bl.a. genom rovdjursjakt. De två äldsta renskötande samerna har, genom rovdjursrivna renar, mer negativa upplevelser av rovdjur än de icke-renskötande samerna. Enligt hypoteserna skulle alltså de renskötande samerna ha mer negativa attityder till rovdjur än de icke-renskötande. Det visade sig dock att detta inte gällde för respondenterna i denna undersökning. Attityderna var relativt lika mellan de renskötande och icke-renskötande samerna. Detta kan förklaras med att de icke-renskötande samerna känner stor förståelse för boskapsägares konflikt med rovdjur.

De två yngsta respondenterna har minst direkt erfarenhet av rovdjur och den yngsta renskötande mannen har ingen erfarenhet av rovdjursrivna renar, vilket de två äldre renskötarna har. Detta skulle innebära att de två yngsta respondenterna skulle ha positivare attityder till rovdjur, vilket de också har.

Detta beror dock inte på erfarenheten, eftersom vi tidigare kommit fram till att den inte har så stor inverkan. Här har alltså ålder och ekocentrism som är kopplade till erfarenhet och utbildning haft stor inverkan på attityderna. Bland de icke-renskötande respondenterna märks att åldern inverkat tydligast, där den äldsta samnen har mest negativa attityder och den yngsta mest positiva attityder till rovdjur. Den äldsta icke-renskötande kvinnan är dessutom äldst av samtliga respondenter och också mest negativa till rovdjur.

Enligt Ingelhart förändras samhället mot mer ekocentrism, och äldre människor har lättare för att behålla de traditionella antropocentriska värderingarna än de yngre. Bland ungdomar är kvinnor mer ekocentriska medan det är män som är mer ekocentriska bland de äldre. Det skulle då betyda att de äldre kvinnorna skulle ha mer negativa attityder till rovdjur än de äldre männen, vilket kan stämma i denna undersökning eftersom den äldsta kvinnan är den mest negativa till rovdjur. Dock skulle då den yngsta kvinnan ha mer positiva attityder än den yngsta mannen, vilket inte tydligt kan uttydas.

Utbildningen kan också haft inflytande, dock har inte den yngsta renskötande mannen avslutat sin grundutbildning och därför anser jag inte att utbildning har någon inverkan. Däremot kan man anta att de yngre lärt sig om rovdjuren på ett annat sätt än de äldre. De yngre har lärt sig på skolan och en del via föräldrar och släktingar, medan de äldre nästan enbart lärt sig av människor runt omkring och av egna direkta erfarenheter. Annan typ av utbildning kan också ha påverkat, t.ex. jägarexamen, det går dock inte helt att utläsa från materialet vilka som gått denna utbildning.

Varför åldern och ekocentriska värden är de mest påverkande faktorerna till samernas attityder till rovdjur kan alltså förklaras genom samhällsförändringar, skillnad i vilka källor de har till kunskap om rovdjur och till viss del skillnad i erfarenhet.

Det finns antagligen fler faktorer som inverkar som är svåra att fastställa genom intervju därför krävs mer forskning för att få mer förståelse kring samernas attityder till rovdjur.

5.1. Vidare forskning

Utvidgning av denna studie skulle kunna ske, t.ex. genom en undersökning som endast innefattar ungdomar. Detta för att se om unga samer är genomgående mer positiv till rovdjur och vad orsakerna till dessa attityder i så fall är.

Den här undersökningen är en liten del av ett stort område där forskning saknas. Framtida forskning inom detta område skulle t.ex. kunna behandla dimensionen stad/land, vilket inte gjorts i denna undersökning. Det skulle visa oss vilka skillnader som eventuellt finns mellan storstadssamer och renskötande samt icke-renskötande landsbyggdssamer.

6. Sammanfattning

Det finns en etablerad uppfattning om att samers attityder till rovdjur är negativa, men inga bevis på att det stämmer och varför det i så fall är så. Dessutom så finns det två huvudgrupper av samer, renskötande och icke-renskötande. Uppsatsens syfte var att analysera och beskriva samers attityder till de stora rovdjuret. Tre renskötande samer och tre icke-renskötande samer med olika åldrar och kön har intervjuats. Med hjälp av olika förklaringsvariabler har sedan orsaken till attitydskillnader analyserats.

Åldern var i det här fallet den mest inverkanfaktorn till skillnader i attityder till rovdjuret. De renskötande samerna hade större, framför allt negativ, direkt erfarenhet av rovdjur. Trots detta hade de renskötande och de icke-renskötande samerna relativt lika attityder till rovdjur. Något som också visade sig var att alla ansåg att vargen var det djur de minst kunde acceptera. Tidigare forskning på området som denna uppsats belyser är begränsad och denna uppsats skulle kunna vara vägledande i kommande forskning som krävs för att få större förståelse för attityderna som samer hyser och på vilken grund de bildas.

7. Källförteckning **Kolla i libris och skriv in Natur & Kultur mm.**

Ahlén I. & Tjernberg M. (1996): *Rödlistade ryggradsdjur i Sverige – artfakta*. Uppsala: Artdatabanken: SLU publikationstjänst (distributör).

Backman J. (1998): *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur

Bengtsson B-A. & Bengtsson H. (1995): *Zigma Forskningsboken*. (Första upplagan) Uppsala.

Bjereld U., Demker M. & Hinnfors J. (2002): *Varför vetenskap?* Lund: Studentlitteratur

Decker D., Brown T. & Siemer W. (2001): *Human dimensions of wildlife management in north America*. Brethesda, Maryland

Evjegaard R. (1996): *Vetenskaplig metod*. (Andra upplagan) Lund: Studentlitteratur.

Ericsson G. & Heberlein T. (2003): Attitudes of hunters, locals and the general public in Sweden now that the wolves are back. *Biological conservation* nr 111 s. 149-159

Ericsson G. & Heberlein T. (2002): *Attityder till varg och vargjakt i Sverige*. Uppsala:

Ericsson G. & Sandström C. (2005): *Delrapport om svenskars inställning till rovdjurspolitik och -förvaltning*. Umeå: FjällMistrarapport nr 10

Inglehart R. (1997): *Modernization and postmodernization: Cultural, economic and political change in 43 societies*. Princeton

Kvale S. (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Persson J., Zachrisson A. & Sandström C., Ericsson G. (2004): *Lokal förvaltning av stora rovdjur. En kunskapsmanställning*. Umeå: FjällMistrarapport

Sikku, O. & Torp, Eivind (2004): *Vargen är värst*. Uddevalla.

SOU 1999:146 *Sammanhållen rovdjurspolitik*. Stockholm

Strömberg D. (2004): *Sammanhållning i rovdjurspolitiken?* Umeå: FjällMistrarapport nr 2

Thurén T. (1991): *Vetenskapsteori för nybörjare*. Malmö

Internetkällor

Westman A. : *Samisk religion idag*. Samernas utbildningscenter.

<<http://www.saami.info/religion/>> (2005-05-08)

Naturvårdsverkets åtgärdsprogram för björn, järv, lodjur och varg. 20-23

(<http://www.naturvardsverket.se/>)

Vem är du?

Vilka av de stora rovdjuren finns i de områden som Du är verksam?

Har Du kommit i kontakt med något av de stora rovdjuren?

- Hur många ggr? Vilket/vilka djur?
- I vilket/vilka sammanhang?

Vad är negativt med att leva i närhet med rovdjur?

Vad är positivt med att leva i närhet med rovdjur?

Vilket rovdjur accepterar Du mest att ha i Din närhet?

Vilket rovdjur accepterar Du minst att ha i Din närhet?

(Även de rovdjur Du inte har i Din närhet nu)

Vad är ett oacceptabelt beteende för ett rovdjur?

Vilken åtgärd ska användas när rovdjur betar sig så?

Vem ska besluta om åtgärd är befogat?

Är det rimliga mål som riksdagen satt upp för hur många rovdjur det ska finnas?

Känner du till den nya rovdjursförvaltningen?

Tror du att samerna kommer att få mer inflytande med den nya rovdjursförvaltningen?

Om samerna får mer inflytande, kommer acceptansen för rovdjur att öka?

Var har du fått dina kunskaper om rovdjur?

- Vilken källa är den främsta?

Hur för du vidare dina kunskaper till dina barn? Vilka sorters kunskaper om rovdjur för du vidare? (t.ex. berättelser eller fakta)